

"ויאמר ה' - להים אל הנחש כי עשית זאת אדור אתה מכלי-הבחמה ומכלי חית השדה עלי-גחנק תלך ועפר תאכל כל-ימי חיך" (בראשית פרק ג פסוק יד)

השכנים שאנחנו מצדיקים לא לפגוע

99.9 אחוז מהאכלוסיה (החברה, לא הבקו) מציגים את עצמם כחברים באוכלוסיה חסידית. בראשית פרק ג פסוק יד

מעטים בעלי החיים שמעוררים תגובה מהירה כל כך כמו נחש. די בזנב שנעלם בין האבנים או בגוף ארוך שחוצה שביל כדי לגרום לרבים לעצור, להתרחק - ולעיתים גם להיבהל. אלא, שמאחורי התדמית המאיימת מסתתרת קבוצה מגוונת של בעלי חיים, שרוב נציגיה בישראל כלל אינם ארסיים, הממלאים תפקיד חשוב במערכות הטבעיות שסביבנו. בישראל חיים כ-41 מיני נחשים. תשעה מהם ארסיים, ואילו רוב המינים האחרים אינם מהווים סכנה משמעותית לאדם. גם המינים הארסיים אינם מפחידים באופן אחר ברחבי הארץ, ולכן התשובה לשאלה "מאיזה נחש צריך להיזהר?" תלויה מאוד באזור שבו נמצאים.

אבי צובל אחוז ב עזמן שחור שלכד

בשביל מה בכלל צריך אותם? אבי צובל משיב שהתשובה מתחילה במארג המזון. נחשים הם טורפים, ומינים שונים ניזונים ממכרסמים, לטאות, דו חיים, ציפורים, חרקים ובעלי חיים אחרים. בכך הם משתתפים בוויסות אוכלוסיות הטרף ושומרים, יחד עם טורפים אחרים, על האיזון במערכות האקולוגיות. מינים הניזונים ממכרסמים מעניינים במיוחד גם מנקודת המבט האנושית. מכרסמים עלולים לגרום נזק לחקלאות ולרכוש, וחלקם עשויים לשאת גורמי מחלה. נחשים הטורפים אותם הם למעשה חלק ממערך ההדברה הביולוגית הטבעי.

אבל הנחש עצמו אינו רק טורף. נחשים, ובמיוחד צעירים, משמשים מזון לעופות דורסים, ליונקים ולבעלי חיים אחרים. הם גם טורפים וגם נטרפים - חוליה בתוך מערכת גדולה ומורכבת. אנחנו נוטים לשאול מה בעל חיים מסוים מועיל לנו, אומר צובל. "אבל בטבע לכל מין יש מקום בתוך מערכת של קשרים. נחש לא צריך להצדיק את קיומו רק משום שהוא אוכל מכרסמים. הוא חלק ממארג החיים".

ממי באמת צריך להיזהר? המוכר ביותר מבין הנחשים הארסיים בישראל הוא הצפע המצוי Daboia palaestinae. תפוצתו כוללת חלקים נרחבים מהאזורים המיושבים בצפון הארץ ובמרכזה, ולכן הוא גם אחד המינים הארסיים שהסיכוי למפגש עמם בסביבת שומרים מרחק.

גם זוחלים, ובכללם נחשים, במפגשים מסוימים בין האדם הקדום לנחש, האדם היה אפוא דווקא הטורף. כאשר נחש מכיש אדם כיום, מדובר בדרך כלל בהתנהגות הגנתית. מבחינת הנחש, אדם שמתקרב אליו, דורך בסמוך אליו או מנסה לתפוס אותו הוא בעל חיים גדול שעלול לפגוע בו.

זו גם הסיבה שניסיון להרוג נחש עלול דווקא להגדיל את הסיכון. כדי לפגוע בו צריך להתקרב אליו - ובכך האדם מכניס את עצמו לסכנה שבו הנחש עשוי להתגונן. אנשים לפעמים חושבים שהם מנסרלים סכנה כשהם מתקרבים עם מקל, אומר צובל. "בפועל הם עושים בדיוק את הדבר שאנחנו מבקשים מהם לא לעשות -מצמצמים את המרחק בינם לבין הנחש".

ביצים, השרצה וחידור הבא גם בתחום הרכייה הנחשים מגוונים יותר מכפי שהנהג לחשוב. מינים רבים מטילים ביצים במקום המספק תנאים מתאימים להתפתחות העוברים. בהתאם למין, הביצים עשויות להיות מוטלות במקומות מגוונים שבהם מתקיימים תנאי לחות וטמפרטורה מתאימים, ולאחר תקופת ההתפתחות בקיעים מהן הצעירים. אצל מינים אחרים מתקיימת השרצה. גם כאן התפתחות העובר קשורה לביצה, אלא שבמקום שהנקבה תטיל אותה בסביבה, הביצים נשמרות בגופה במהלך ההתפתחות. העוברים ניזונים מחלומן הביצה ובוקעים בתוך גוף הנקבה או בסמוך להשרצה, ולכן הצעירים יוצאים ממנה כשהם חיים ועצמאיים.

צמחייה צפופה ומקומות מסתור יכולים לשמש בעלי חיים שונים. מקורות מזון ופסולת עשויים למשוך מכרסמים, וכאשר יש טרף, גם טורפים עשויים להגיע. לכן מצטרפת התרחבות היישובים אל שטחים שבעבר היו בתי גידול טבעיים. מבחינת חיית הבר אין קו על המפה שמסמן היכן מסתיים הטבע ומתחילה החצר הפרטית.

המפגש הזה אינו תמיד נעים לאדם, אך ברוב המקרים הנחש מעוניין בעיקר למצוא מחסה או דרך מילוט. הפחד הוא אמיתי - אבל הוא לא חייב לקבוע את התנהגותו. צובל מכיר היטב את הפחד מנחשים. במסגרת עבודתו כלוכד הוא מגיע לבתים שבהם נחש הופיע לפתע והפך בתוך רגע את שגרת המשפחה לאירוע מלחיץ. מבחינתו, תפקיד הלוכד אינו רק לתפוס את הנחש. לאחר שהאירוע בשליטה, יש לעיתים הזדמנות להסביר למשפחה איזה בעל חיים נכנס לביתה, מדוע הגיע ומה נכון לעשות בפעם הבאה. מתוך אותה תפיסה הקים בשנת 2016 את מיום "שומרים על זוחלי הארץ", העוסק בהסברה, זיהוי ושמידה על זוחלים ודר חיים. לצד הלכידות הוא מרצה בפני ילדים ומבוגרים, מפרסם חומרי מידע ומנסה להפריך מיתוסים שעלולים לגרום לאנשים לסכן את עצמם ואת בעלי החיים.

שימונית מצויה עם מטבע קנה מידה

"פחד מנחשים הוא טבעי, ואין שום צורך להתבייש בו", אומר צובל. "המטרה אינה לגרום לכל אדם לאהוב נחשים. אפשר לפחד, לשמור מרחק ולהיזהר - ובכל זאת לא לפגוע בבעל החיים". מרביתם הלאומי ליום הקרפדה הבינלאומי הניסיון להפגת תשומת לב לבעלי חיים

שאינם זוכים באופן טבעי לאהדת הציבור לא הסתיים אצל צובל בנחשים. במרץ 2026 הוא גילה כי לצד ימים בינלאומיים רבים המוקדשים לבעלי חיים ולטבע, לקרפדות לא היה יום בינלאומי ייעודי. מכאן נולדה בישראל יוזמת יום הקרפדה הבינלאומי - International Toad Day שנקבע ל-15 במאי. לכאורה, נחש וקרפדה הם בעלי חיים שונים מאוד. אבל מבחינת הפעילות שמוכיל צובל יש ביניהם מכנה משותף: שניהם סובלים מתודמית ציבורית בעייתית וממיתוסים, ושניהם ממלאים תפקיד במערכות האקולוגיות. בשנתו הראשונה של יום הקרפדה הבינלאומי קיבלה היחמה מקום בלוח "הימים הירוקים" של המשרד להגנת הסביבה ותמיכה מאוצר הטבע הלאומי באוניברסיטה העברית בירושלים. המטרה היא להפוך את 15 במאי למועד קבוע של הסברה, חינוך והעלאת מודעות לקרפדות ולבתי הגידול שלהן. מבחינת צובל, יש קשר ישיר בין היחמה הזאת לבין בחירת הצפע המצוי לנחש הלאומי שמונה שנים קודם לכן. בשני המקרים המטרה היא להפגת זרקור דווקא אל בעלי החיים שלא תמיד זוכים לו. לא חייבים לאהוב נחש כדי לשמור עליהם. בסופו של דבר, נחשים אינם גיבורים ואינם נבלים. הם בעלי חיים שמנסים לשרוד בסביבה שבה הם חיים. הם צדים, מתרבים, מסתתרים מטורפים ומחפשים תנאים מתאימים לקיומם. לעיתים הסביבה הזאת נמצאת קרוב מאוד לבני האדם. הדרך לחיות לצידם אינה להתעלם מהסכנה שמינים ארסיים עלולים להציב. להפך - צריך להכיר בה ולנהוג בהתאם. אבל זהירות אינה מחייבת פגיעה. אם נחש מופיע, שומרים מרחק, אם נדרש לפנות אותו, מזמינים איש מקצוע. ובעיקר, לא הופכים מפגש מקרי עם חיית בר למאבק שבו אחד הצדדים חייב למות. "אני לא מבקש מאנשים לאהוב נחשים", מסכם צובל. "אני מבקש שיכירו אותם קצת יותר. כשמבינים מה באמת עומד מולנו, אפשר להיזהר ממנו בלי לשטא אותו - ולתת גם לו להמשיך בדרכו".